

	Seite
56. Bessarion Cardinalis Pio II Pontifici Maximo	525
57. Bessarion Cardinalis Jacobo Ammanati Cardinali Papiensi	528
58. Bessarion Cardinalis Principi Christophoro Mauro	529
59. Βησσαρίων Πρὸς τὸν Παιδαγωγὸν τῶν Παιδῶν τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου	531
60. Βησσαρίων Τοῖς εὐγενεστάτοις καὶ λαμπροτάτοις τρισὶν ἄρχουσιν	536
61. Βησσαρίων Τοῖς εὐγενέσιν ἄρχουσιν πᾶσιν ἅμα τοῖς ἐν δουλοσύνῃ τῶν αὐθεντο- πούλων Ῥωμαίων εὐρισκομένοις	537
62. Bessarion In Libellos de Processione Spiritus Sancti ad Paulum II Pontificem Maximum Prooemium	539
63. Bessarion Cardinalis Christophoro Mauro Duci et Senatui Venetorum	541
64. Bessarion Cardinalis Marsilio Ficino	543
65. Marsilius Ficinus Bessarioni Cardinali	544
66. Βησσαρίων Καρδινάλις Ἰωάννῃ τῷ Ἀργυροπούλῳ	545
67. Bessarion Cardinalis Ad Paulum Pontificem Maximum De Errore Paschatis	546
68. Bessarion Cardinalis Illustrissimis et Inclytis Italiae Principibus	548
69. Bessarion Cardinalis Christophoro Mauro Venetorum Duci	549
70. Bessarion Cardinalis Bessarioni Monacho et Abbati	550
71. Bessarion Cardinalis Guillelmo Ficheti	554
72. Bessarion Cardinalis Guillelmo Ficheti	556
73. Bessarion Cardinalis Guillelmo Ficheti	557
74. Bessarion Cardinalis Guillelmo Ficheti	558
75. Bessarion Cardinalis Guillelmo Ficheti	559
76. Bessarionis Cardinalis Nicaeni	560
77. Bessarion Cardinalis Guillelmo Ficheti	561
78. Bessarion Cardinalis Galeatio Mariae Sforciae Domino Mediolani	563
79. Bessarion Cardinalis Prioribus et Communi Civitatis Senensis	564
80. Bessarion Cardinalis Fratibus Domus Caritatis	565
81. Bessarion Cardinalis Ludovico Francorum Regi	566
82. Bessarion Cardinalis Duci Britanniae	567
83. Bessarion Cardinalis Sixto IV Pontifici Maximo	569
84. Bessarion Cardinalis Fratibus Domus Caritatis	569
85. Bessarion Cardinalis Sixto IV Pontifici Maximo	570
Theodori Gazae atque aliorum Epistolae	572
1. Θεόδωρος Δημητρίῳ καὶ Γεωργίῳ τοῖς ἀδελφοῖς	572
2. Θεόδωρος Φραγκίσκῳ Φιλέλφῳ	574
3. Θεόδωρος Ἀνδρονίκῳ τῷ Καλλίστου	576
4. Θεόδωρος Ἀνδρονίκῳ τῷ Καλλίστου	577
5. Θεόδωρος Βησσαρίωνι Καρδινάλει	577
6. Θεόδωρος Βησσαρίωνι Καρδινάλει	579
7. Θεόδωρος Βησσαρίωνι Καρδινάλει	579
8. Θεόδωρος Ἀλεξίῳ	580
9. Θεόδωρος Ἀλεξίῳ	581
10. Θεόδωρος Ἀλεξίῳ	582
11. Θεόδωρος Ἀλεξίῳ	583
12. Θεόδωρος Ἀλεξίῳ	585
13. Θεόδωρος Δημητρίῳ τῷ Στουροπούλῳ	586
14. Θεόδωρος Φραγκίσκῳ Φιλέλφῳ	589
15. Georgius Trapezuntius Bessarioni Cardinali	593
16. Nicolaus Perottus Bessarioni Cardinali	594

XII**INHALT.**

	Seite
17. Omnibonus Leonicensis Bessarioni Cardinali	597
18. Franciscus Philelphus Bessarioni Cardinali	598
19. Franciscus Philelphus Bessarioni Cardinali	599
20. Antonius Panormita Bessarioni Cardinali	600
21. Johannes Argyropulos Bessarioni Cardinali	601
Loci Scriptorum	
Voluminis II: Bessarionis In Calumniatorem Platonis libri IV.	603
Voluminis III	611
Nomina Graeca	617
Nomina Latina	622
Namenregister zu den deutschen Anmerkungen	629
Nachträge und Berichtigungen	632
43. Βησσαρίων Καρδινάλις Νικολάω τῷ Σεκουνδίνῳ	647
86. Bessarion Cardinalis Nicaenus Boncontii Salutem	648
87. Bessarion Cardinalis Nicolao Cardinali Cusano	649

BESSARIONIS

EPISTOLAE.

Eine Sammlung von Bessarions Briefen hat es bis jetzt nicht gegeben. Wohl hat Bessarion selber damit begonnen, indem er einmal die Briefe aus seiner früheren Zeit (Ep. 1—12) und nochmals einige, die hauptsächlich die Vermehrung seiner Bibliothek betrafen (Ep. 30—35), handschriftlich zusammenstellte. Auch die drei in der griechischen Volkssprache geschriebenen Briefe an die Bediensteten der Prinzen des Palaiologenhauses (Ep. 59—61) sind gelegentlich in einer Handschrift des Escorial vereinigt. Ebenso hat W. Fichet von der Pariser Sorbonne seinen Briefwechsel mit Bessarion (s. unten S. 554) zusammengetragen. Was Druckausgaben anlangt, hat Migne PG 161, 675-746 einige Stücke gesammelt herausgegeben, wozu er auch Bessarions Enzyklika an die Griechen, den Katalog seiner Bibliothek nebst Reden Bessarions und anderer zählte, die nicht hierher gehören. Der erwähnte Briefwechsel mit Fichet liegt vor bei E. Legrand, *Cent-dix lettres de Fr. Filelfe*. Paris 1892, p. 223—289. Es handelt sich also nur um Ansätze zu einer Sammlung. Im allgemeinen liegen Bessarions Briefe weit zerstreut in Handschriften von Bibliotheken und Archiven. Teilweise sind sie auch gedruckt in alten Ausgaben oder in Zeitschriften oder als Beigaben zu irgendwelchen Darstellungen. Zumeist sind sie schwer zu erreichen.

Die Bedeutung der Briefe — es sind teils Privatbriefe persönlichen, literarischen und philosophischen Inhalts, teils amtliche Schriftstücke und Berichte — rechtfertigen eine Ausgabe aller erreichbaren Stücke. Vieles gebe ich hier erstmals heraus; anderes bereits Gedrucktes ist nach den Handschriften neu bearbeitet; einige Stücke habe ich von anderen Ausgaben übernommen, weil sie hier nicht fehlen durften und auch nur schwer zugänglich sind. Der Tatbestand ist unten jeweils näher angegeben. Für die Reihenfolge empfahl sich die chronologische Ordnung. Vollständig wird die Sammlung nicht sein; denn sicher hat Bessarion noch mehr Briefe geschrieben, und gewiß liegen davon auch noch weitere irgendwo in Bibliotheken und Archiven verborgen. Einige, die ich nur registriert habe, konnte ich mir nicht beschaffen. Von anderen Persönlichkeiten sind einige Briefe ebenfalls hier aufgenommen, weil sie mit Bessarions Briefen in engem Zusammenhang stehen.

1. <Ἀνεπίγραφος.>

M 42^v Σὺ κατὰ ποταμούς ἀεὶ ῥέων καὶ σιωπῶν καὶ φθεγγόμενος οὐδὲν ἕτερον πνέων ὅτι μὴ λόγους, ταῖς καλαῖς ἡμᾶς οὐχ ἤττον ἢ μακραῖς εὐφραίνεις ἐπιστολαῖς. καλὰ γάρ σου καὶ τὰ μὴ πάνυ καλὰ· καὶ σπουδάζοντα νικήσαις ἂν παίζων, καὶ πάντως σαυτοῦ μόνου ἠττώμενος τῶν ἄλλων ἐν πᾶσι κρα- 5 τεῖς, ἐμπομπεύων μέντοι ταῖς ἀγλαῖαις τοῦ λόγου, καὶ οἷς ἐκ Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως ἀγαθοῖς ἐκοσμήθης, δυνάμενος μὲν, οὐ βουλόμενος δὲ πρὸς ἡμᾶς, οἷς μὲν ἡμᾶς στοχαζόμενος ἀπαλλάττεις τοῦ περιϊόντος ζητεῖν, ὧν λέγεις διδάσκαλον, εἰκότως ποιεῖς, οἷς δὲ τηλικαύτης ἡμᾶς ἡδονῆς ζημιοῖς· οἶδας δ', ὅσον εὐφραίνει φιλομαθοῦς ἀκοήν λόγος εὖ ἡρμοσμένος, οἷα δὴ τὰ παρὰ 10 σοῦ· ἀδικεῖς, ὃν ἐρωτώμενος, εἰ πως ἐχρῆν, οὐκ ἂν ἴσως ἔφησ. εἰ δ' ὅτι σοι τοιαῦτα τὰ παρ' ἡμῶν, καὶ τὴν ἀττικὴν ἀποκναίωμεν ἀκοήν, οἷς ἐπιστέλλομεν, ταύτῃ σοι λελεῖφθαί τινα ἀναχώρησιν οἷει μὴ χρωμένῳ τοῖς λόγοις, οὐκ ἀσφαλῶς οἷει καὶ δίκας διδούς, οὐκ ἔσθ', ὅπως ἐκφεύξῃ τὸ μὴ οὐκ ἀδικεῖν, τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος οὐκ ἐν τῷ πάντως ταῦτά πράττειν τοὺς ταῖς 15 δυνάμεσι διαφέροντας σωζομένου, ἀλλ' εἰ μηδὲν ἐλλείποιεν τῶν πρὸς δύναμιν ἱκανῶς τοῦ πράγματος ἔχοντος.

Ἄλλ', ὦ ἀγαθέ, ποιεῖ καλὰ τὰ πολλά, καὶ πολλῆς ἡμᾶς ἐμπιπλῶν ἡδονῆς, ἐπιστέλλων. προσθείην δ' ἂν, ὅτι καὶ τιμῶν. εὐφραίνει μᾶλλον τῷ κάλλει, πολλαχῆ τοὺς φιλοῦντας ἀγάλλων. ἡμῖν δὲ σύγγνωθι μὲν τῆς περὶ τοῦ 20 κάλλους βραδυτῆτος. εὐχου δὲ τὴν σαυτοῦ δύναμιν κοινωνεῖν ἐθέλων τοῖς φίλοις, ὧν μάλιστα χρή. δεῖ δὲ τῶν μάλιστα τιμιωτάτων. εἴη δ' ἂν τιμιώτατον ὁ τετιμηκῶς μὲν καὶ σὲ τιμήσων δὲ μάλιστα λόγος. εἰκὸς γὰρ οὕτως αὐτὸν τιμῶντα καὶ περὶ πλείστου τιθέμενον. οὐ γὰρ με λέληθας προστιθεὶς καθ' ἡμέραν τῷ θησαυρῷ καὶ τοὺς πολίτας νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον ἐξαρτήσας, ἤδη 25 δὲ καὶ τῆς ὑπερορίου δραττόμενος. τὸ μὲν ταῖς θαυμασταῖς ἀγγελίαις, τὸ δ' οἷς ἐπιστέλλεις ἑκασταχοῦ, τὰ μὲν τοῖς φίλοις διαλεγόμενος, τὰ δ' ἐρωτῶντας διδάσκων. οἳ τε γὰρ ἀγγέλλοντές εἰσι καὶ ἡμεῖς οὐκ ἂν ἐπιτήδειοι συμβαλεῖν. ἐφ' οἷς χαίρω, πῶς ἂν εἴποις, τοῖς σοῖς περιττεύμασι

6 ἐμπομπεύων *scripsi* ἐμπομπεύειν M | 9 εἰκότως *scripsi* εἰκότους M | 20 τοῦ κάλλους *scrip* i τοὺς καλοῦς M | 28—29 οἳ τε γὰρ . . . συμβαλεῖν M *in marg.* | 29 χαίρω *scripsi* χαίρα M

Ep. 1. Der Brief stammt noch aus der Zeit von Bessarions Aufenthalt im Peloponnes. Leider ist der Name des Adressaten durch nachträgliche Rasur getilgt. Es handelt sich um einen ehemaligen Studiengenossen in Gemistos' Schule. Der θαυμαστός δεσπότης ist kein anderer als Gemistos. Bessarion bittet den Freund, den brieflichen Austausch weiter zu pflegen. Hauptziel ist ihm dabei die Übung seines Stils.

Überlieferung des bisher noch ungedruckten Briefes: Venedig, Cod. Marc. gr. 533, fol. 42 v—43 v (= M), eine oft fehlerhafte Abschrift, die entgegen meiner früheren Annahme wenigstens in diesem Teil nicht von Bessarions Hand stammt. Vgl. Band I 51 ff.

τὸ οἰκεῖον παραμυθούμενος ἔλλειμμένα καὶ κατ' εὐχὰς εὐδοκιμοῦντος τοῦ φίλων φιλτάτου. ἐν τῷ μέρει καὶ αὐτὸς ἀπολαύω τῶν ἀγαθῶν. ὅταν γάρ τιν' αὐτὸν οὐκ ἐνι τυχεῖν, οἷς ἂν ἑαυτοῦ γένοιτο κρείττων, ἀγαπήσει πάντα τοῦ φίλου γοῦν τοῦτο παθόντος. μηδὲ σταίης προβαίνων, μηδὲ κάμοις θαυμαζόμενος. ἀλλ' αὐτὸς τε γίνου λαμπρότερος, καὶ τοῖς ἑταίροις κοινώνει τῶν σῶν, νόμους φιλίας αἰδούμενος. ἴσθι δὲ κοινήν ἐξάγοντας περὶ σοῦ ψῆφον M 43 ἅπαντας, τῶν μὲν σε κεκρατηκένοι, τῶν δὲ μηδὲν ἐν λόγοις ἠττησθαι, πειθόμενους αὐτοῖς τε τοῖς πράγμασι, καὶ οἷς ἐνι μάλιστα θαρρεῖν, περὶ τῶν τοιούτων ἀποφαινομένοις. ἀλλ' ὅπως μὴ κολακείας με γράψῃ φυλαττόμενος 10 τὴν εἰρωνείαν αὐτός. οὔτε γὰρ ὁ τρόπος τοιοῦτος τῷ λέγοντι. καὶ τοὺς ἀκούοντας οὐκ ἐνι παραλογίσασθαι, καὶ μάλιστα βουλομένῳ. σύ τε τὴν τῶν λεγομένων ἀλήθειαν εἶση τοῖς πράγμασι τοὺς λόγους προσάγων. οὐ γὰρ οἷος σαυτὸν ἀγνοεῖν.

Ἐντεῦθεν ἐπαίνων μὲν σοι πλέκονται παρὰ παντὸς στόματος στέφανοι, 15 εὐχαὶ δὲ πρὸς Θεὸν μετ' εὐδαιμονίας ἐς μακρὸν ἀφῖχθαί σε γῆρας, κόσμον ὄντα τοῦ γένους καὶ φιλοτίμημα φύσεως. ταῦτα δὲ κάγω μὲν αἰτῶ τὸν Θεόν. αἰτῶ δὲ μᾶλλον ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους. ὅσον καὶ ἀνιώμενος, ἐφ' οἷς ἐστερήθην, ταύτῃ μόνον ἀπολαβεῖν αὐθις ἐλπίζω τὴν σὴν ξυνουσίαν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ὠφέλειαν. οἴσθα γὰρ δὴ καὶ τὸ μετέωρον οἴκημα καὶ τὸ κατηρεφὲς ἄλσος, 20 ὅπου καθήμενοι, σύ μὲν ἔρρεις καὶ μετὰ κάλλους, ἐγὼ δ' ἀκροώμενος. ἐκομιζόμεν μὲν τὰς λύσεις τῶν ζητημάτων, ἐθαύμαζον δὲ τὴν ἐνοῦσάν σοι δύναμιν. ἀλλὰ νῦν ὁ διδάξων μὲν οὐδὲ εἰς· οὐδὲ γὰρ ὅστις μετὰ τῆς ἴσης ἀγάπης. καὶ βιβλίων ἠλλαξάμεθα δίκας καὶ γειτονίαν φιλοσοφίας. καὶ πονηρῶν ἀνδρῶν οὐδὲν σοι διενηνόχαμεν. καὶ δέος, μὴ παντελῶς ἡμᾶς ἐπιλείπη τὰ 25 λόγου καλὰ καὶ τοὺς ἀγροὺς ἐξημερῶσαι ζητοῦντες ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγριάνωμεν. ἐπεὶ »δ' ἐξεπίτηδες, φησὶ Πλάτων, υἱεῖς τε κτώμεθα καὶ ἑταίρους«, ὡς ἐπανορθοῖεν ἡμᾶς σφαλλομένους, λόγοις τε παρακάλει πρὸς λόγους, τῇ τε ἄλλῃ καὶ διδασκαλίαις ὠφέλει. μένων ἐφ' οὔπερ ἔταξας σχήματος καὶ τὸν ἑταῖρον ἀμετακίνητον σώζων, ἐφ' οἷς δ' ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ δεσπότης νικώ- 30 μεθα, χαίρων ὡς αὐτὸς ὢν ὁ τιμώμενος. λέγεις γὰρ δὴ καὶ πείθεις, εἰκότα ποιεῖς. τῆς ἡμετέρας δὲ μόνως τιμῆς ὁμολογῶν αὐτῷ χάριτας ἀμαρτάνεις.

Ἄνῆρ γὰρ οὗτος τῇ μὲν τῶν λόγων πειθοῖ παρενεγκῶν Ὀδυσσεά, πάντα δὲ Νέστορα λῆρον ἀποφηνάμενος τῇ μελιρρύτῳ φωνῇ, καὶ οἷς εἰς ἔσχατον τοῦ φρονοῦντος ἀφίκετο, τῷ κύκλῳ μὲν ἤδη τῶν ἀρετῶν ἀπασῶν ἔστεπται. 35 ἀγάλλεται δὲ μᾶλλον τῷ πράῳ καὶ συμπαθεῖ καὶ τῷ καλῷ τῆς ἀγάπης κοσμούμενος· φιλεῖ μὲν πάντα, τιμᾶ δὲ πάντα· καὶ οὐκ ἔστι, ὅστις αὐτῷ συγγενόμενος ἑαυτοῦ τινα πόθον οὐκ ἐνέτηξε τῇ κείνου ψυχῇ, ὁ μὲν πλείω, ὁ δὲ ἐλάττω. ἐντεῦθεν φιλεῖ μὲν καὶ ἡμᾶς καὶ φιλῶν ἀκολούθως τιμᾶ, τῷ οἰκείῳ στοιχῶν νόμῳ καὶ ἑαυτῷ χειριζόμενος. σοῦ δὲ ἐρᾶ, καὶ πάνυ φιλεῖ

17 ὅσον] ὅσο M | 23 γειτονίαν] γητονίαν M | 27 παρακάλει] παρακάλλει M

26 Plat. Gorg. 461 c.

Mohler. Kardinal Bessarion. III.

M 43^v καὶ τιμᾶ, αὐτός τε πεφυκῶς πρὸς τοῦτο, καὶ σοῦ πάσαις ἀνάγκαις ἐνάγοντος, ὅς οὕτως αὐτὸν πρὸς τὸν σὸν ἐξήρτησας πόθον καὶ τοιαύταις ἰυγξιν ἐπεσπάσω, ὡς καὶ τοῦνομά σου ῥηθὲν μόνον πολλὴν ἡδονὴν αὐτῷ προξενεῖν καὶ πολλοὺς ἐπαίνους ἐκάστοτε τῆς σῆς καταχεῖν κορυφῆς, ἐνδιδούσης τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ταύτης θεραπευτῶν. ὥστ' οὐχ ἡμῶν μᾶλλον ἢ σαυτοῦ χάριν 5 δίκαιος ἂν εἴης αὐτῷ χάριν ὁμολογεῖν. ἀλλ' ἐπὶ μακροὺς μὲν αὐτὸν ἡμῖν ὁ Θεὸς ἡλίους χαρίσαιτο, καὶ σὺ τῶν ἐκείνου θαυμαστῆς ἀξιόχρεως.

2. <Βησσαρίων>

M 44

Τῷ αὐτῷ.

Εἶτα τῶν σῶν μὲν ἡμᾶς ἀποτρέπεις ἐπαίνων, καὶ μόνως οὐκ ἀποτίννυμεν 10 δίκας πρεσβεύοντες τὴν ἀλήθειαν. αὐτὸς δὲ τοῖς καθ' ἡμῶν ἐγκωμίοις τὴν χρυσὴν ὄντως ἐκείνην καὶ καλὴν συνυφήνας ἐπιστολήν, οἷοι λανθάνειν; ἢ τοίνυν ἀκρισίαν κἂν τούτοις καὶ τὴν ὑπερβολὴν οὐδὲ ταῦτα διέφυγεν, ἢ μηδὲ τῶν ἡμετέρων καταγνώς ἀμετρίαν, μηδ' ἀπὸ τῶν ἀπόντων κοσμεῖν δόξαιεν, ὃν οὐδ' ἀπὸ τῶν παρόντων ἔχοι τις ἂν πρὸς ἀξίαν. μᾶλλον δὲ τὰ 15 μὲν ἡμέτερα τῶν ὄντων ἐλάττω, καὶ ὅσα ἂν τις περὶ τῆς σῆς εἴποι φύσεως· τὰ σὰ δ' ἀντικρυς χάρις καὶ μόνης ἐπίδειξις τῆς δυνάμεως. ἃ γοῦν καὶ ἡμᾶς ἔφης ἡμαρτηκένοι, αὐτός τ' ἂν ἐφυλάξω δικαίως. τούτοις περιπεσῶν οὐ φροντίζεις· καὶ τῆς φιλίας τὸ μὲν παρησιαστικὸν ἀναυδὸν ἐστίν, ὡς ἔοικε καὶ παρὰ σοί, καὶ ἰσχνόφωνον· τὸ δ' ἡδὺ τοῦτο δὴ καὶ λάλον ἀφελόμενος αὐτῆς, 20 οὕτως ἡμῖν σύνει καὶ τούτῳ προσφέρῃ τῷ τρόπῳ. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἦκες ὑπὸ τοῦ σφόδρα φιλεῖν καὶ μειοῦν μὲν βούλεσθαι τὰ σαυτοῦ, αὔξειν δὲ τὰ τοῦ φίλου. ἡμᾶς δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀκούοντας οὔθ', ἡλίκος ὁ λέγων ἐστί, λέληθεν οὔθ' ὅστις, ὃν τοῦ λόγου προὔστησω· σὺ γάρ. ἀλλ' ἀφείσθω τὰ περὶ σοῦ καὶ σιγῇ θαυμαζέσθω, μήπου καὶ μόνης τῆς ὑπολελειμμένης ἡμῖν 25 στερηθῶμεν παρηγορίας, σιγαῖν ἀναγκάσαντες τὸν οὐκ ἀηδῶς ἂν σιγήσοντα. ἠπείλησας γάρ· καὶ τάχα που καὶ δράσεις. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ προφάσεως βουλευθεὶς ἀπορήσεις.

Εἰ δ' οὖν αἰτιάσῃ τὴν ἀγροικίαν καὶ ἀμαθίαν, ὑφ' ἧς καὶ τὰς προφάσεις ἀνερευναῖς, — εἰ γάρ τί σοι καὶ γέγονεν ἀγαθόν, κατὰ μικρὸν ὑπερρύη — 30 καὶ τὴν περὶ λόγους φιλοτιμίαν ὁ χρόνος ἤδη σχεδὸν καὶ αἱ περιστάσεις ἀφείλοντο καὶ δηλοῦσι τὰ γράμματα, οὕτω μὲν νοῦ, οὕτω δὲ λέξεων ἀρμονίας ἐστερημένα, οὕτω δὲ τόνου καὶ κρότου καὶ τοῦ διὰ πάντων κάλλους ἀνευ ξυντεθειμένα, ὥστε καὶ σοῦ μὴ λέγοντος ἐκ τῶν ἐπεσταλμένων εὐρήσει τις ἂν, ὅστις ὁ ἐπιστείλας. ἐμὲ δ' ἄρα σὺ τε τοσοῦτον ἐλελήθεις χρόνον καὶ 35

4 πολλοὺς] πολλοῦς M

Ep. 2. Der Brief richtet sich an den gleichen Adressaten wie Ep. 1. Teils geht es um stilistische Übung; teils erteilt Bessarion dem Freund, der Anfeindungen erfahren hatte, Ratschläge für die Ertragung solcher Widrigkeiten.

Überlieferung des bisher noch ungedruckten Briefes: Venedig, Cod. Marc. gr. 533, fol. 44—46 v (= M).

τῶν λόγων ἢ φύσις. ἦν ἀνηβᾶν μὲν ἐδόκει μηκυνομένου τοῦ χρόνου, τὰς δὲ περιστάσεις αὐτὴν ἀφαιρεῖν, οὐκ ἐκείνην τοῦτο πάσχειν ὑφ' ὅτου δήποτε. M 44^v
 ἀλλὰ γὰρ εἰς ἕτερον χρόνον τὰ τῆς εἰρωνείας ταμιευόμενος γράμματα, ἠνίκα
 δίκας ἡμᾶς εἰσπράξῃ μειζόνων ἀμαρτημάτων, οὐκ οἶδ', ὅτι μεῖζον ἐμοῦ καὶ
 5 τῆς ἀληθείας κατειρωνεύσῃ καὶ τρίτου σαυτοῦ. οὕτως οὐκ ἔνεστι τοῖς λόγοις
 οὐδὲν ἄνευ τοῦ εἰρωνεύεσθαι καὶ καταψεύδεσθαι τῶν Μουσῶν. καίτοι τῶν
 σῶν μὲν ἡθῶν οὔτε σεμνότερον οὔθ', ὅτι μᾶλλον ἔχεται τῆς μεσότητος,
 ἔστιν εὐρεῖν· τὰς ἐμὰς δ' ἀμετρίας καλλάζων καὶ τὰς ὑπερβολὰς ἀναστέλλων
 — ἔστω γὰρ τέως τοῦτό γε — οὐδὲ τῆς σαυτοῦ δόξης ἐφείσω. ἐν οἷς ἐμαυτῶ
 10 τι νενόμικας ἀγαθὸν πρῶσπορίσασθαι, ἐλόμενος αὐτὸς παρακινδυνεῦσαι· καὶ
 διδασκαλικὸν μὲν ἀντικρυς οὐκ ἐποιήσω τὸν λόγον, οὐδ' ὡς ἂν τις ἀποτεινόμε-
 νος πρὸς ἡμᾶς καὶ δεικνύς ὅπως διαχειριστέον τὰ καθ' αὐτόν. ἕτερον δὲ
 τρόπον πρακτικὴν οἶον ἡμῖν ὑπόμνησιν ἐναπέθου, δείξας τοῖς ἔργοις, ὡς
 τῶν οἰκείων τὰ τοῦ φίλου χρῆν προτιθέσθαι κάκεινα ζητεῖν, αὔξειν ἐκ παντὸς
 15 τρόπου μετὰ τοῦ μηδ' αὐτόν εἰς τι τῶν καιρίων βλαβῆναι.

Ἐγὼ δ' αἰεὶ μὲν καὶ παρὰ πάντα τὸν χρόνον καὶ μόνον συμμίξας σοὶ
 καὶ τοῦτο τυχῶν ὁδοῦ πάρεργον μετὰ πολλοῦ κέρδους ἀπηλλαττόμην·
 νῦν δὲ καὶ μᾶλλον πολλάκις μὲν σοὶ τὰ γράμματα διῶν καὶ πάντοτε
 μετὰ θαύματος, ἐκεῖθεν δὲ παιδευόμενος φρόνημα μέτριον, ὄρον φιλίας,
 20 λόγων δεινότητα, νοῦ βάθος ἐν κάλλει λέξεων ἀπορρήτῳ, ὥστε πολλάς
 ἀντὶ πολλῶν ὁμολογῶ τῷ Θεῷ χάριτας, ὧν ἐκ παιδὸς εὖ ποιῶν διατελεῖ,
 οὐ μόνον τοῖς καλῶς γενομένοις ἐπινεύσει καὶ χορηγῶν αὐτοῖς ἀσφάλειαν,
 ἀλλὰ καὶ εἴ τι κατὰ τὰς πράξεις αὐτὸς διαμάρτοίμι, διαλύων πρὸ τοῦ συστῆναι
 καὶ τῆς ἐκεῖθεν πειραθῆναι ζημίας, μηδὲν ἐμοῦ μήτε σπουδῆς εἰσφέροντος
 25 μήτε γνώσεως, τῆς σῆς φιλίας οὐκ οἶδ', ὅπόσας αὐτῷ μὲν εἶσομαι χάριτας. σοὶ
 δ' ἄξιον δείξω τὸν φίλον καὶ οἶον ἂν αὐτὸς εὐξαιό. ἀλλὰ τῶν μὲν ἐκεῖθεν προῖκα
 πάντως χορηγουμένων μοι πάντων οὐδὲ ταῦτα τῶν τῆς χάριτος λόγων ἔξω M 45
 πεσεῖται. σοὶ δὲ τὸν ἑταῖρον, εἰρήσθω δὲ σὺν Θεῷ, σαφῆ μὲν δείξω καὶ
 βέβαιον καὶ οἶον ὃ ἀληθῆς βούλεται λόγος. μνήμης δ' ἕνεκα καὶ τοῦ στήλην
 30 ἀνεγηγέρθαι σοὶ παρ' ἐμοὶ τὸ 'Ομήρειον οὐκ' ἂν ἀμάρτοίμι καυχησάμενος,
 ὡς ἄρα κὰν "Αἰδοῦ τοῦ φίλου μεμνήσομαι· ὅθεν ἐμαυτοῦ μὲν τὸν σὸν κόσμον
 ἡγοῦμαι, ἀγάλλει δὲ μετὰ <τά> σὰ κατορθώματα. καὶ τὸ μὲν Μιλτιάδου
 τρόπαιον οὐκ ἔᾶ με καθεύδειν, θαρρούντως οὐκ ἂν εἶποιμι, μή που καὶ
 δόξω σπουδῆς μετειληχῶς καὶ μετρίας.

35 Πῶς ἂν εἴποις αὐτὸς ἀνακείμενος καὶ βίον κατεραστωνευμένον βιούς;
 ὅτι δ' ἐκ πάντων τῶν γε νῦν ὄντων σὲ προύστησάμην τῶν λόγων ἀρχέτυπον,
 οὐκ ἂν ἀπιστηθείην εἰπών, ὡσθ' ἢ τε φιλία τῶν σῶν μεταδίδωσί μοι καλῶν,
 καὶ ὃ ζῆλος κοινὰ σοὶ πρὸς ἡμᾶς ποιεῖ μὲν οὐπω τὰ ὄντα. γένοιτο δ' ἂν
 πάντα σοῦ εὐξαμένου. τῶν γε μὴν ἡδέων αὐτόθεν μετέχοντες καὶ ὅσα σοὶ
 40 πρὸς τιμὴν φέρει καὶ δόξαν ὡς σφίσιν αὐτοῖς συνευχόμενοι, ἐν τῷ μέρει

8 εὐρεῖν *scripsit* εὐλεῖν M | 17 τυχῶν *scripsit* τυχόν M | 34 μετειληχῶς *scripsit* μετει-
 ληχὸς M | 36 πάντων *scripsit* πρᾶντων M

καὶ τῶν θλίψεων ἀπολαύω καὶ τῆς ἐναντίας τοῦ βίου μερίδος, ἧς ἀνθρώπους ὄντας ἀνάγκη περιπεσεῖν. ὅσα γοῦν ἐν προοιμίῳ τῶν σῶν γραμμάτων ἡμᾶς εὐφρανας τέχνη καὶ κάλλει καὶ τῇ διὰ πάντων περικεχυμένη πειθοῖ τε καὶ χάριτι, τοσαῦτα καὶ ἔτι πλείω καθήψω, τὰ κατὰ σαυτὸν ἡμῖν διηγησάμενος καὶ βέλεσι πλήξας, οἷς οὐκ ἂν τις ποτ' ἔλπισεν. ὅσοι μὲν γὰρ τῶν πολλῶν 5 εἰς ἡμᾶς ἀμαρτάνουσι πράγμα ἀσταθμητότατον καὶ ἄλλοτε ἄλλως, ὡς ἂν τύχοι, φερόμενον κατὰ τὸν εἰπόντα, οὔτε τοῖς παροινουμένοις καὶ μικρὰν τινα προστρέβονται λύμην, ὅτι μὴ καὶ λαμπροτέρους ἀποφαίνουσιν ἴσως ταῖς ἐκείνων ἀπαρεσκόμενοι πράξεσιν, αὐτοὶ δὴπουθεν ὄντες οὐκ ἀγαθοί. παρὸ καὶ τις σοφὸς ἔδησε, μὴ τι κακὸν εἰργασταί τοῖς τοιοῦτοις ἀρέσας, καὶ ἑαυτοῖς 10 ἀκόλουθα δρῶσι πονηροὶ πονηρὰς ἐξάγοντες περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ψήφους. οἷς δ' ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς εἶναι δοκοῦσι καὶ φρόνημα κεκτημένοις ἐφ' ἑαυτοῖς, τούτους φρονεῖν τε καὶ λέγειν περὶ ἡμῶν τὰ μὴ ὄντα καὶ λοιδορεῖσθαι μὲν πρὸς ἑτέρους, μισεῖν δὲ ἐφ' ἑαυτῶν πονηρὰς αὐτοὶ τε περὶ ἡμῶν ἔχοντες

M 45^v δόξας καὶ τοὺς ἄλλους πείθοντες. ἀπλῶς μὲν οὕτως σκοπούμενῳ πάνδεινον 15 δόξει καὶ ἥκιστα φορητὸν ψυχαῖς εὐγενέσι καὶ συνειδῶτι κεκαθαμένῳ, καὶ οἷον αὐτόν τε λυπεῖν καὶ τοὺς φιλοῦντας τὰ ἔσχατα.

Ἀμαρτῶν μὲν γὰρ τις, εἶτα διδοὺς δίκας, ἑαυτῷ γε μέμψαιτ' ἂν δικαίως καὶ τῆς λύπης τὸ πλεῖστον ἀφέλοι ἂν ὑπ' οὐδενὸς ἀδικούμενος. ὅταν δέ τις ἔξω πάσης αἰτίας ἰστάμενος καὶ στέφανον αὐτῷ προσήκειν οἰόμενος, ἐκ 20 τ' ἀφανοῦς ποθεν ἐνέδρας λογοποιῶν, οὐχ ὅσον τῶν ἐλπίδων ἀποτυγχάνοι, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν πονηρῶν τάττοιτο, πολλὴν μὲν εἰκὸς ὑποστῆναι τὴν ἀθυμίαν, σφόδρα δὲ κεντεῖσθαι τοῖς τῆς θλίψεως βέλεσιν. τοῖς δὲ τοιοῦτοις καὶ σὲ βαρυνόμενον καὶ ἡμᾶς ἀχθομένους τῇ κοινωνίᾳ λυπεῖσθαι μὲν ὅπερ ἔφην εἰκὸς, καὶ λυπούμεθα. ἔδει γὰρ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων καμάτων, οὓς 25 ὑπὲρ τῶν λόγων ὑπέστημεν καὶ ἔτι νῦν ὑφιστάμεθα, τοῦτο γοῦν ἀπολαῦσαι, ἀγαθὰ περὶ ἡμῶν λέγειν καὶ τὰ βελτίω τοὺς ἀνθρώπους δοξάζειν.

Ἐπεὶ δ' ἐν ταύτῳ καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἀρέσαι δυνηθῆναι οὐδὲ τῷ ἱερῷ δοκεῖ λόγῳ, — δόξης τε τῆς παρὰ τῷ πατρὶ ἐπιμελομένους ἀρχεῖσθαι φησι δεῖν, οὐδὲν τῆς παρ' ἀνθρώποις φροντίζοντας, ὅτι μὴ καὶ γάνυσθαι 30 μᾶλλον ἀγαθοῦς μὲν αὐτοὺς ὄντας, δοκοῦντας δ' αὐτοῖς τάναντία — καὶ ἡμῖν ἴσως λείπεται λόγος παραμυθίας, καὶ ἔχομεν, οἷς ἀποκρουσόμεθα τὰς ἐπαναστάσεις τῶν λογισμῶν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς καταστελοῦμεν οἶδαῖνον. καίτοι οὐχ οὕτως ἡμεῖς ἀνωθεν ἐπαιδευθῆμεν, οὐδὲ τοιαύτης ἔλαχεν ἀγωγῆς τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, ὡς οἶδαίνειν μὲν καταφρονουμένων, σκοτοῦσθαι 35 δὲ θλίψεσιν ὑπερορωμένων καὶ συγχεῖσθαι ταῖς ὕβρεσιν. οὔτε γὰρ παρόρασις οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ἕως ἂν οὐδὲ βελτίους ἢ δόξα ποιεῖ. καὶ οἷς ἂν τις ἀπόβλεπτος γίνοιτο, οὔθ' ὑβρίζόμενοι σχοίημεν ἂν ἔλαττον αὐτοὶ τῆς σφετέρας πολιτείας φροντίζοντες καὶ τοῦ ζῆν κατὰ λόγον. πεπεισμεθα δέ, καὶ μισθῶν ἡμῖν οὐκ ἂν ἀποκειμένων τῆς συκοφαντίας καὶ τῶν ἀδίκων δὴ τούτων παροι- 40 νῶν, ὅμως ἀνέχεσθαι καὶ μακροθυμεῖν σκοποῦντας, οὐχ ὅτι ἂν τις περὶ

14 ἡμῶν *M corr. ex ἡμᾶς* | 20 στέφανον *scripsit* στεφάνων *M* | αὐτῷ] αὐτῷ *M* | 21 ἐνέδρας *scripsit* ἐνέδραις *M* | 23 σφόδρα δὲ *M in marg.*

ἡμῶν εἶποι, ἢ ὅτι ἂν τῷ περὶ ἡμῶν δόξει, — ἢ γὰρ ἂν εἴη δεινὸν καὶ πρὸς ἀτελεύτητον περιίοντας ἐκάστοις ἐπιδείκνυσθαι καὶ ζῆν, ἐκάστοις ἀρέσκειν M 46 ἐθέλοντας ἅπασιν — ἀλλ' ὅτι ἂν εἴη βέλτιον. οὕτω τὰ κατὰ νοῦν ἡμῖν καὶ ψυχὴν ἐπιδοίη. εἰ γὰρ μὴ δοκεῖν ἄριστον, ἀλλ' εἶναι θέλειν βαθείαν διὰ 5 φρενὸς ἄλοκα καρπούμενον, καὶ ἡμῖν ἐπαινεῖται. καὶ ὅς μὲν φίλοινος καὶ φιλόπλουτος ἐφ' ἑαυτοῦ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀγαπῶν ἂν ἀπολαύων, καὶ εἰ μηδεὶς αὐτοῖς τὰς ἀπολαύσεις συνείσεται· ἡμεῖς δ' εἰ μὴ πολλοὺς ἔξομεν θεατὰς καὶ συνίστορας, οὐδ' ἔχειν ὃ ἔχομεν, νομιοῦμεν.

Ἄλλὰ μὴν εἶπερ ἀπὸ τῶν ψηφίζομένων τὰς ψήφους χρὴ δοκιμάζειν καὶ περὶ 10 ἐκάστου θαρρεῖν τοῖς ἠκριβωκόσιν ἕκαστα καὶ περὶ ταῦτα εὐδοκιμήσασιν, ἀνεύθυνοι μὲν ἡμεῖς, ψήφοις δὲ πάσαις νικῶμεν, ταῖς γε δὴ τῶν φρονούντων, κἂν ὡς ἐλάχιστοι ὧσιν ἐν πλήθει μυρίῳ. καὶ τὰ καθ' ἡμῶν βέλη οὐκ ἀπὸ σκοποῦ φέρεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑτέρων πῆγνυται σώμασι, καὶ τούτων ἴσως, οὐς οὐκ ἂν οἱ βάλλοντες ἠβουλήθησαν. οὐδὲν γὰρ αὐτοὺς δόξα καὶ πλοῦτος 15 καὶ τὸ μέγα φρονεῖν παραιτήσεται, τὸ μὴ οὐ τῶν πολλῶν εἶναι δοκεῖν καὶ κατ' ἐκείνους ψηφίζεσθαι, ἕως ἂν καὶ πλέον αὐτῶν ἔχοιεν τὸ μὴ τὴν κατ' ἀπόφασιν ὡς ἐκεῖνοι, τὴν δὲ κατὰ διάθεσιν νοσεῖν ἄγνοιαν, ὃ δὴ καὶ χειρὸν κακόν, ἐν διπλῷ τὰ τῆς ἀμαθίας ὀνειδῆ κερδαίνοντες μήτε εἰδότες μήθ', ὡς οὐκ ἴσασι, συνεῖναι δυνάμενοι, κἀντεῦθεν πείθοντες μὲν, περὶ ὧν ἐθέλουσι 20 τοὺς ὁμοίους, οἳ καὶ πρὶν ὑπ' ἐκείνων πεισθῆναι νοσοῦσι ταῦτά, γέλωτα δ' ὄφλοντες τοῖς αὐτῶν συνιεῖσιν.

Ὡσπερ οὖν οὐκ ἂν ἐκαθίσαμεν ἀγεωμέτρητον τῶν κατὰ γεωμετρίαν κριτὴν οὐδὲ τῶν κατὰ μουσικὴν ἀνάρμοστον ἄνδρα, — πόθεν; οὐ γὰρ ἐπαίτουσι τῶν ἐπιστημῶν οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἴσασι, ὅτι ποτ' ἐστὶ γεωμετρία, οὐδ' ὅτι 25 τὸ τῆς ἀρμονίας ὄνομα βούλεται — ἢ καθισάντων οὐκ ἂν ταῖς περὶ τούτων προσείχομεν ἀποφάσεις, οὐδὲ καταγινωσκόντων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς εὐδοκίμων ἐφροντίσαμεν ἂν, ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ἢ ταῦτα αὐτοὺς ἐνομίσαμεν ἀληθεύειν, οὕτως εἰ τις ἡμῶν ἢ βίον ἢ λόγον διασύροι, αὐτὸς ὀρθοῦ βίου καὶ λόγου πόρρω που πλανηθεὶς παρὰ πάντα τὸν βίον, οὐδὲν 30 πρὸς ἡμᾶς οὐδ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. ἡμῶν γὰρ τὰς αὐτῶν ὀλισθούτων λαβὰς καὶ τῷ Πρωτεῖ τὰς ποικίλας συµμεταμορφουμένων ιδέας καὶ συµφιλοσοφούντων οὐρανοῦ πέρι καὶ γῆς καὶ λίθων καὶ πυρὸς φύσεως, αὐτοὶ τάχα καὶ τοῦ ἡμετέρου διαμαρτάνουσιν εἰδώλου δοκοῦντες, κατέχειν τοὺς M 46' 35

Σὺ μὲν οὖν δίκας ἐκτίνεις ἠθους μετρίου καὶ βεβηκότος φρονήματος καὶ τοῦ μὴ πᾶσιν ἀνέμοις συμπεριφέρεσθαι μηδὲ κολακεύειν ἐθέλειν τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς. Θεὸς δ' ἄνωθεν εὐμενὲς ἐπιβλέψας εὖ μὲν σοι διαθείη τὸν βίον καὶ γνώμης καὶ λόγου καὶ πράξεως αὐτὸς ὑφηγούμενος, ἀφέλοι δὲ τὰ λυποῦντα· καὶ πείσαι μεταμαθεῖν περὶ σοῦ τᾶληθῆ τοὺς νῦν ἄλλως ἔχοντας, μάλιστα

4—5 εἰ γὰρ μὴ . . . ἐπαινεῖται M *add. in marg.* | 16 ἔχοιεν M *suprascripsit sup.* ἔχουσι | 31—33 καὶ τῷ Πρωτεῖ . . . τάχα] M *add. in marg.*: ἄλλως· καὶ τῷ Αἰγυπτίῳ σαφῶς συµφιλοσοφούντων τῆς ποικίλης περὶ τῶν ὄντων ιδέας, τοῦτο γὰρ τὰς παντοδχπᾶς αὐτοῦ νοήσεις μορφάς, αὐτοὶ τάχα

μὲν πάντα. εἰ δ' οὖν ἀρκέσει τὸν κράτιστον αὐτοκράτορα μένειν ἐπὶ τῆς πρότερον περὶ σοῦ δόξης, καὶ ἧς ἀνωθεν εὐμενείας ἔχων διατελεῖ, καὶ τῶν ἄλλων ἡμῖν λόγος οὐδεὶς ἢ βραχύς. οὗτος γὰρ ἀντὶ πάντων ἔσται, τὰς παρ' ἑαυτοῦ ψήφους ἐκφέρων, νικῶν, εἰς ὧν τοὺς πολλοὺς, ἅτε δὴ καὶ φρονήσει τῶν ὅλων κρατῶν. τὴν δὲ πατρίδα κοσμήσεις μὲν καὶ διὰ τὰ πρὸς αὐτὴν δίκαια καὶ τοὺς γεννησα- 5 μένους πατέρας· οὐδὲν δ' ἤττον καὶ τὰς τοῦ μέλλοντος ὑφορώμενος ἀδηλίας καὶ τὸ τῶν ἐλπίδων διαψευδόμενον, ἃς καὶ τυφλάς τις εἰπὼν ἐπηνέθη τῆς εὐστοχίας· τοῖς παροῦσι, κἂν ὡς πανηρότατα εἶεν, τὰ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀντιτάττων δεινὰ καὶ ἅπερ εἰκὸς ἐντεῦθεν ἀκολουθήσειν, ποίαν μὲν ἡδονὴν οὐκ ἂν ἀποκρύψοντα, ποίαν δ' οὐκ ἂν ὑπερβαλοῦντα τιμὴν, κἂν ὡς ἐλάχιστα 10 εἶεν. ἢ τὰς πεττείας οὐχ ὀρώμεν τοῦ χρόνου, καὶ ὡς πάντ' ἄνω καὶ κάτω ποιεῖ, οὐ πλοῦτον καὶ τὰς τιμὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὴ τὸ ζῆν ἐξαρτῶν ἀπὸ λεπτοῦ μίτου τοῖς χθές καὶ πρόην τῆς ἀνωτάτω δόξης ἡξιούμενοι καὶ τῶν ὅλων ἀνηρημένοις τὸ κράτος. σκιάς οὖν πραγμάτων καὶ τῶν ὄντων ἀλλάττεσθαι τὸ σαθρὸν τῶν ἐλπίδων οὐτ' αὐτοὶ δοκιμάσομεν, οὔτε βουλευο- 15 μένοις ἑτέροις ἡμέτερον ἂν εἶη πεισθῆναι. ἀλλ' οἷς ἔχομεν ἀγαπῶντες καθεδούμεθα περιμένοντες μὲν καὶ τὴν ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῶν πραγμάτων συμμαχίαν, — πολλὰ γὰρ οἶδε μετατάττειν ἐπὶ τὸ βέλτιον — οὐχ ἦκιστα δὲ καὶ τὴν θεῖαν ἀντίληψιν ἐκδεχόμενοι, λαμπροῖς ἀναδοῦσαν στεφάνοις τοὺς καρτερίους διενεγκόντας.

3. <Βησσαρίων>

M 47

Τῷ Ἀμοιρούτζη.

Ἐοίκαμεν ἐγὼ τε καὶ σύ, ὁ μὲν ἐγκαλεῖν οὐ σὺν δίκῃ, σὺ δὲ μάτην ἀπολογεῖσθαι, ἀφέντες ἄλλοθι κοινῇ τὴν οὔσαν αἰτίαν ζητεῖν κάκειθεν τὰς δίκας εἰσπράττεσθαι. ἢ γὰρ τῶν ἀνδρῶν μοχθηρία, οἷς τὰ πρὸς ἀλλήλους 25 πιστεύομεν γράμματα, καὶ σὲ ταῖς τῆς ἀγνωμοσύνης αἰτίαις καὶ ταῖς τῆς ἀκρισίας ἡμᾶς ὑποβάλλουσα, προσέτι καὶ κατ' ἀλλήλων ὀργίζεσθαι καὶ τἀνάιτια αἰτιᾶσθαι καὶ πάντα δὴ διατίθησι τὰ δεινότατα. ἄλιον γὰρ δὴ τῆς σῆς ἐκφυγε χειρὸς οὐκ εὐφράναν τὸν φίλον τὸ τῶν σοφῶν σου σμῆνος γραμμάτων, καὶ ἅς, οὐκ οἶδ' ὅσας, φῆς ἐπιστεῖλαι, πλὴν εἰ μὴ λόγος ἦν ἄλλως 30 ἢ δωδεκάς καὶ τῶν ἐγκλημάτων ἀποφυγὴ καὶ τις ἀναχώρησις ἐσκεμμένη. καίτοι πείθεις με λέγων — καὶ μικροῦ συμφωνῶ σοι πρὸς τοὺς ἐλέγχους ὀρῶν — ἔτοιμον ὄντα καὶ θαρροῦντα ταῖς διὰ λόγων μὲν ἀποδείξεις οὐδαμῶς. ὅπου τυχὸν ἔνι καὶ παρακρούσασθαι σοφιστεῖα χρησάμενον, αὐτοῖς δὲ τοῖς πρά-

17 συμμαχίαν] M *suprascripit* ἀναγόρησιν

Ep. 3. Der Brief setzt Zwistigkeiten voraus, die schon eine Zeitlang zwischen Bessarion und Amirutzes bestanden hatten. Bessarion will alles vergessen und Amirutzes' heftige Briefe als nicht geschrieben betrachten. Die Beziehungen zwischen beiden erscheinen ziemlich kühl und sind es auch dauernd geblieben.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Venedig, Cod. Marc. gr. 533, fol. 47—48 (= M).